

21.2.2019

EOAK/446/2018

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen**

**Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso**

## **OSALLISTUMISVELVOLLISUUDESTA VAPAUTTAMISEN AJALTA MAKSETTAVA KORVAUS**

### **1 KANTELU**

Kantelija katsoi Satakunnan vankilan Huittisten osaston menetelleen virheellisesti osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen eli nk. VA-loman tai vankiloman ajalta maksettavan korvauksen osalta. Kantelija kertoi hänelle myönnetyn vankilomaa 15.1.2018–21.1.2018 väliseksi ajaksi. Hänet oli kuitenkin siirretty ennen lomajaksoa lomarikkeen takia nk. INTRO-osastolle, jossa hänelle maksettiin avolaitospalkan sijaan toimintarahaa. Hän katsoi menettelyn olevan epäoikeudenmukainen, kun hänen ansaitsemansa lomapäivärahat oli lakaistu pois. Kantelija katsoi olevansa täysin oikeutettu lomapäiviin, koska loma hänelle oli myönnetty.

Kantelija kertoi olleensa avolaitostöissä vuoden verran ja Huittisten avovankilassa yhteensä 1 v 7 kk, mistä hän laski itselleen kertyneen lomapäiviä 2 kpl kuukautta kohden eli 38 kpl. Kantelijan käsityksen mukaan nykyisen vankirahalain uudistuksen mukaan vangilta on oikeus saada viettämänsä vankilomapäivänsä rahapalkkana sellaisenaan kuin työstä maksetaan. Hän totesi olleensa tuon ajan vankilassa ja tehneensä avolaitostyönsä hyvin ja maksaneensa veronsa ym. velvoitteensa. Tämän vuoksi hän katsoi olevansa yhtä lailla oikeutettu saamaan lomapäivät rahana niitä anottuaan. Kantelija katsoi olevansa oikeutettu saamaan vähintään tuon mainitun summan käännettynä nykytilanteeseen avolaitospalkkauksen mukaisesti samasta työstä, joista hän oli kerryttänyt lomapäivänsä eli 38 x 40,00 e = 1 520 euroa jälkikäteen, vaikka Huittisten vankilan kassanhoitaja olikin kirjeen mukaan väittänyt toisin kantelijan anottua lomarahojaan.

### **2 SELVITYS**

Kantelun johdosta hankittiin Satakunnan vankilan ma. johtajan antama selvitys.

### **3 RATKAISU**

#### **3.1 Oikeusohjeita**

Vankeuslain 8 luvun 13 §:ssä säädetään osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta määräajaksi.

Säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan rangaistusajan suunnitelman toteutuminen huomioon ottaen vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta kahdeksi arkipäiväksi jokaista kalenterikuukautta kohden, jonka aikana hän on osallistunut säännöllisesti vankilan määräämään toimintaan. Vangin ei katsota osallistuneen säännöllisesti toimintaan, jos hän on toiminnoista kieltäytymisen tai muun vastaavan vangista johtuvan syyn vuoksi osallistunut toimintaan vähemmän kuin 14 päivää kalenterikuukauden aikana. Vangin siirtäminen toiseen vankilaan ei vaikuta vapauttamisen perusteisiin. Osallistumisvelvollisuudesta voi-

daan vapauttaa vankilan toimintojen järjestämisen kannalta soveltuvana aikana. Vapaa-päivät on pidettävä vuoden kuluessa sen kuukauden päättymisestä, jona vanki on osallistunut toimintaan. (10.4.2015/393)

Rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta puolustuksen valmistelemiseksi. Vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta myös muusta tärkeästä syystä.

Vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta myös, jos se on tarpeen määräaikaisen työkyvyttömyyden vuoksi.

Samana luvun 14 §:n 4 momentin mukaan 13 §:ssä tarkoitetusta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää vankilan johtaja tai toiminnoista vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan vanki tai tuomittu saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 13 §:ssä tarkoitettua osallistumisvelvollisuudesta vapauttamista määräajaksi.

Vankeusasetuksen 29 §:ssä säädetään toimintarahen määräytymisestä.

Toimintaraha maksetaan niiltä päiviltä, joina vanki osallistuu työhön ja muuhun toimintaan. Vangin toiminta-aika määritetään toimintaan sijoitettaessa.

Toimintaraha maksetaan myös, jos vanki on poissa toiminnasta määräaikaisen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen, poistumisluvan, tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa läsnäolon tai muun vastaavan hyväksyttävän syyn vuoksi.

Toimintarahaa maksetaan ensimmäisessä luokassa 3,01 euroa päivältä, toisessa luokassa 4,62 euroa päivältä ja kolmannessa luokassa 7,35 euroa päivältä. Toimintarahen lisäksi maksettava provisio voi olla enintään 20 prosenttia toimintarahen määrästä.

Palkan määräytymisestä säädetään vankeusasetuksen 30 §:ssä.

Muun kuin Rikosseuraamuslaitoksen lukuun tehdystä avolaitostyöstä maksetaan palkkaa niiltä työtunneilta, joina vanki osallistuu työhön. Vangin työaika määritetään työhön sijoitettaessa.

Palkkaa maksetaan myös, jos vanki on poissa työstä määräaikaisen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen, poistumisluvan, tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa läsnäolon tai muun vastaavan hyväksyttävän syyn vuoksi.

Palkka on ensimmäisessä palkkaluokassa 4,70 euroa tunnilta ja toisessa 5 euroa tunnilta. Työhön perehdyttävän jakson ajalta voidaan maksaa toimintarahaa.

### 3.2 Selvityksessä kerrottua

Ma. johtajan antaman selvityksen mukaan kantelijalle oli tehty VA-lomapäätös eli hänet oli vapautettu määräajaksi toiminnasta 15.1.2018 lukien. Päätöksen asiassa oli tehnyt rikosseuraamusesimies erityisohjaajan esittelystä. Päätös oli annettu kantelijalle tiedoksi heti, mutta päätöksentekijä oli otaksunut, ettei kantelijalle annettu oikaisuvaatimusosoitusta ja -ohjeita.

Selvityksen mukaan vuoden 2018 vaihteessa tulivat voimaan uudet säännökset koskien vankeiden palkkausta ja toimintaan sijoittamista. Tässä yhteydessä päätöksenteko siirtyi apulaisjohtajalta rikosseuraamusesimiehille. Kantelijan VA-lomapäätös oli ollut ensimmäisiä rikosseuraamusesimiesten tekemiä päätöksiä ja muutoksen vuoksi prosessi oli ollut uuden opettelua. Vankitietojärjestelmään on lisätty useaan kohtaan päätöksentekomahdollisuus ja päätösten tulostamismahdollisuus. Järjestelmästä tulostuu muutoksenhakuohjeet toimintarahapäätökseen,

mutta sitä se ei tehnyt VA-lomien kohdalla. Tätä pidettiin selvityksessä jossain määrin harhaanjohtavana. Selvityksen mukaan tuolloin oli jäänyt huomaamatta ja rikosseuraamusesimiehille opettamatta, että toiminnasta vapauttaminenkin on oikaisuvaatimuksen alainen päätös.

Selvityksessä todettiin, että tavallisesti hakemukset menevät vangin toiveen mukaan ja oikaisuvaatimusosoitus on liitetty ainoastaan niihin päätöksiin, jotka ovat poikenneet anomuksesta. Myönteisiin niitä ei ollut liitetty. Kantelijan tapauksessa päätös oli tehty kantelijan hakemuksen mukaisesti, joten tämän vuoksi kenellekään ei selvityksen mukaan tullut mieleenkään, että hän olisi hakenut muutosta. Selvityksen mukaan kukaan ei tullut ajatelleeksi, että muutoksenhauille olisi tarvetta, koska kantelijaa oli kuultu osastosijoituksesta toiminnallisesti suljetummalle osastolle käsittelemään päihdeasioita rikkomuksen vuoksi eli myös uudesta toimintaan sijoittamis- päätöksestä. Selvityksen mukaan kantelijalle oli tehty selväksi, että hän on toiminnassa nk. INTRO-osastolla eli intensiivisellä tulo- ja retkahdusosastolla, missä maksettiin toimintarahaa ja ettei hän enää saa avolaitospalkkaa.

Selvityksen mukaan kantelija oli hakenut myös tästä toiminnasta vapautusta, koska luuli saavansa pitää avolaitostyössä käydessään ”ansaittuja” lomiam ja saavansa tämän mukaista palkkaa. Tämän käsityksensä kantelija oli tuonut vankipalkkoja laskevan virastosihteerin tietoon, mutta ei kenenkään muun. Selvityksen mukaan virastosihteerin oli selvittänyt asiaa kantelijalle tuoreeltaan ja kehottanut tätä tekemään oikaisun, ellei hän ollut tyytyväinen virastosihteeriltä saamaansa selitykseen. Virastosihteerikään ei ollut antanut oikaisuvaatimusosoitusta tai ollut tuonut asiaa päätöksentekijän tai johdon tietoon, jotta päätökseen olisi voitu lisätä oikaisuvaatimusosoitus, koska se oli virheellisesti jäänyt päätöksestä pois.

### 3.3 Muutoksenhakumahdollisuuden toteutuminen

Selvityksestä ilmenevästi kantelijalle ei ollut annettu oikaisuvaatimusosoitusta eikä tähän liittyvää ohjeistusta. Käsitykseni mukaan tämän seurauksena kantelijan oikeus hakea muutosta viranomaisen päätökseen ei ole toteutunut. Selvityksessä tuotiin esille kanteluajankohtaan liittyneisiin viranomaisen toimintaa ohjaavien säännösten muutoksiin ja tietojärjestelmän puuteisiin liittyviä tekijöitä, jotka olivat osaltaan myötävaikuttaneet lainvastaiseen menettelyyn. Näiden seikkojen voidaan osaltaan arvioida jossain määrin vähentävän virheellisen menettelyn moitittavuutta, mutta ne eivät poista virkatoimien seurauksena kantelijaan kohdistunutta oikeudenloukkausta.

Kiinnitän vastaisen varalle Satakunnan vankilan huomiota tarkkuuteen päätöksenteossa vankien vankeuslaissa säädetyn muutoksenhakuoikeuden toteutumisen takaamiseksi. Lisäksi totean, että vangille annettaviin muutoksenhakukelpoisiin päätöksiin tulee aina liittää oikaisuvaatimusosoitus riippumatta siitä, onko päätös hakijan kannalta kielteinen tai myönteinen. Hallintolain 49 §:n 1 momentin mukaan, jos valitusosoitusta ei ole annettu tai päätöksessä on virheellisesti ilmoitettu, ettei siihen saa hakea muutosta valittamalla, viranomaisen on annettava uusi lainmukainen valitusosoitus. Pykälän 3 momentin mukaan valitusaika alkaa kulua uuden valitusosoituksen tiedoksiannosta. Koska kantelijan muutoksenhakuoikeus ei ole toteutunut viranomaisen toiminnan johdosta, niin hänellä on edelleen mahdollisuus hakea oikaisua kantelussa kertomaansa asiaan edellä esitetyn mukaisesti.

### 3.4. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen ajalta maksettava korvaus

Kantelija katsoi olevansa oikeutettu avolaitospalkkauksensa perusteella hänelle maksettavaan lomarahakorvaukseen ansaittujen VA-lomapäivien eli määräaikaisesti osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen perusteella kertyneiden päivien osalta. Kantelussa kertomansa perusteella vaikuttaa siltä, että kantelija rinnastaa edellä mainitun VA-loman vuosilomalaissa (162/2005) säädeltyyn vuosilomaan sekä lomapäivien ansainnan että lomakorvauksen suhteen.

Vankeuslain esitöissä (HE 263/2004 vp) vapauttamisen osallistumisvelvollisuudesta katsottiin olevan rinnastettavissa vuosilomaan ainakin sellaisilla vangeilla, jotka tekevät ammattityötä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö oli todennut tämän rinnastuksen erääseen toiseen kanteluun (Dnro 3360/4/06) antamassaan lausunnossa. Myös eduskunnan oikeusasiamies on aiemmissa kannanotossaan (esim. dnro 2425/4/2008) katsonut osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen olevan rinnastettavissa vuosilomaan. Oikeusasiamies on myös aiemmin todennut käsityksensä, että säännösten väljä muotoilu nk. selliloman tai VA-loman osalta ei ohjaa riittävän selkeästi laitoksissa noudatettavia käytäntöjä. Tämän vuoksi oikeusasiamies esitti oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko selliloman myöntämisestä ja järjestämisestä syytä säätää nykyistä täsmällisemmin. Vankeuslain uudistamisen yhteydessä vuonna 2015 näitä koskevia säännöksiä täsmennettiin.

Määräaikaisen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen perusteella toiminnasta vapautettavalle myönnettävät "lomapäivät" tulee pitää vuoden kuluessa sen kuukauden päättymisestä, jona vanki on osallistunut toimintaan. Rahallisesta korvauksesta anomatta jääneiden päivien osalta ei ole säädetty.

Kantelijalle oli maksettu toimintarahaa vankeusasetuksen 29 §:n perusteella, koska hänen sijoituksensa oli vaihtunut toiminnallisesti suljetummalle osastolle ennen hänen anomaansa VA-loman alkamista.

Katson, että kantelussa korvauksen maksamisesta esitetty ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

#### **4 TOIMENPITEET**

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen Satakunnan vankilan menettelyn lainvastaisuudesta vankilan johtajan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.

Lähetän tämän päätöksen myös tiedoksi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluskeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.